

Diversiteits sensitief lesgeven

ECHO-tip april 2022

ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs (Universiteit Antwerpen)

i.s.m. Janine Meijer en Edith Piqueray (UAntwerpen, Departement Universiteit & Samenleving, Team Diversiteit)

'Diversiteit moet een vanzelfsprekend onderdeel zijn van de vraag: waartoe leiden we eigenlijk op? Die vraag stellen we te weinig. Wat moeten onze studenten straks kennen en kunnen? Pas daarna komt de vraag: wat stoppen we in het curriculum? Wanneer je je dit afvraagt, ontcom je niet aan de vraag, zeker niet in grote steden, wat we doen met de diversiteit van onze studenten, en deels van onze collega's?' (lector in een hogeschool in Nederland, in [Naber & Knippels, 2013](#)).

Deze ECHO-onderwijstip bespreekt wat diversiteits sensitief onderwijs is, onderstreept het belang ervan en reikt lesgevers enkele praktische handvaten aan om maximaal in te zetten op een diversiteits sensitieve onderwijsaanpak.

Wat is diversiteits sensitief onderwijs?

De onderlinge verschillen in de huidige generatie studenten zijn groter dan ooit. Er zijn verschillen op het vlak van sociaal-economische en etnisch-culturele achtergrond, maar ook op het vlak van vooropleiding, leeftijd, levensbeschouwing, gender en seksuele identiteit (Pulinx, Schrooten, & Emmers, 2021). Geen enkele student is in één hokje te stoppen. Iedereen bestaat uit verschillende deelidentiteiten die elkaar beïnvloeden. Het kruispunt van al deze identiteiten bepaalt wie je bent en hoe de maatschappij je percipieert (Arikoglu, Scheepers, & Kumi, 2014).

Diversiteits sensitief onderwijs houdt rekening met de aanwezige verschillen, door het onderwijs af te stemmen op de diverse groep studenten. De manier van lesgeven is aangepast aan de heterogene groep en de lesinhouden sluiten zoveel mogelijk aan bij de verschillende achtergronden en leefwerelden van de studenten.

Het belang van diversiteits sensitief onderwijs

Elke student heeft recht op kwaliteitsvol onderwijs. Diversiteits sensitief onderwijs is de sleutel om dit recht te vervullen. Het vergroot de kans op gelijkwaardige onderwijskansen voor alle studenten.

Vandaag is er een grote kloof tussen studenten met en zonder een migratieachtergrond op het vlak van studiesucces (Noppe et al., 2018). Deze kloof is in ons land groter dan in de ons omringende landen. Dit heeft te maken met het feit dat ons onderwijs vaak onvoldoende is afgestemd op de aanwezige diversiteit onder studenten (Van den Broucke, et al., 2015).

Investeren in diversiteits sensitief onderwijs betekent ook investeren in de kwaliteit van onderwijs. Bij diversiteits sensitief onderwijs worden leerinhouden namelijk benaderd vanuit verschillende perspectieven en onderbelichte stemmen uit een vakgebied worden meegenomen in het curriculum. Dit verruimt de blik van zowel docenten als studenten. Daarbovenop leren studenten kritisch nadenken en krijgen ze oog voor belangrijke interculturele aspecten. Meer weten over interculturele aspecten? Bekijk het [leermateriaal van de ECHO-sessie 'Interculturele communicatie'](#) (2022).

Het opleidingsonderdeel [Vrouwen in de Europese cultuurgeschiedenis](#) (Bachelor in de geschiedenis, UAntwerpen) focust op de socio-culturele positie van vrouwen doorheen de geschiedenis van het westen. De studenten maken kennis met belangrijke maar vaak onderbelichte ontwikkelingen inzake de verhouding tussen mannen en vrouwen in de westerse geschiedenis van de middeleeuwen tot op vandaag.

Mind the Gap is een klinisch handboek over symptomen die typisch zijn voor een zwarte en bruine huid. Het doel van het project was om het gebrek aan diversiteit in de medische literatuur en het onderwijs aan het licht brengen.

Minstens zo belangrijk is dat bij diversiteits sensitief onderwijs het welbevinden van studenten toeneemt (Siebrecht & Jansen, 2021). Door in te spelen op de behoefte bij studenten aan diversiteit in de lesinhoud en de manier van lesgeven zorg je ervoor dat studenten met verschillende achtergrondkenmerken zich meer thuis voelen aan de onderwijsinstelling. Ze voelen zich gezien en erkend en meer verbonden met de leerstof (Clycq, 2019).

Uit Europees onderzoek is gebleken dat studenten beter presteren als diverse socio-culturele achtergronden van studenten binnen de onderwijsinstelling worden erkend en omarmd. Opvallend is dat bij een interculturele aanpak niet enkel de prestaties van studenten met een migratieachtergrond verbeteren, maar ook die van de andere studenten (Celeste et al., 2019).

Door te investeren in diversiteits sensitief onderwijs onderstreept de universiteit het maatschappelijk belang van diversiteits sensitiviteit. De universiteit heeft dan ook een voorbeeldfunctie in het benadrukken dat diversiteit een verrijking is.

Aan de slag met diversiteits sensitief onderwijs

Hoe kan je diversiteits sensitief onderwijs in de praktijk brengen? We onderscheiden vier domeinen en geven een aantal handvaten om ermee aan de slag te gaan.

(1) Inhoud van de lessen

Vraag jezelf af wat je als standaardkennis in een bepaald domein beschouwt en of dat terecht is. Pas indien nodig de lesinhoud aan om van een **gedeelde en duurzame basiskennis** te vertrekken. Studenten hebben vaak verschillende vooropleidingen en/of verschillende culturele referentiekaders. Wat voor de ene student evidente kennis is, hoeft dat voor de andere niet te zijn. Het is dan ook belangrijk om vanaf de start duidelijk en transparant te communiceren over de nodige aanvangscompetenties en (inhoudelijke) verwachtingen.

Reflecteer als docent over je eigen visie en overtuigingen. Wat is je referentiekader? Hoe kan je daar uitbreken? Zijn er eventueel blinde vlekken in je kennis? Vooronderstellingen die in vraag gesteld kunnen/moeten

worden? Wees je ervan bewust dat je als docent een voorbeeldfunctie hebt. *“Consciously we teach what we know, unconsciously we teach who we are.”*
- Don E. Hamachek.

Zorg voor **multi-perspectiviteit**. Denk daarbij aan auteurs die je noemt, voorbeelden die je geeft, bronnen die aan bod komen of rolmodellen waarnaar je verwijst.

Neem bijvoorbeeld een wereldkaart en kleur de landen waar je bronnen vandaan komen. Welke landen/werelddelen mis je nog?

Overloop het aantal vrouwelijke en het aantal mannelijke auteurs die je citeert. Zit hier een goed evenwicht in?

Geef afwisselende voorbeelden zodat elke student wel eens in contact komt met iets dat vreemd en daardoor (extra) leerzaam is. Zoek iets buiten ieders referentiekader of voorzie voorbeelden uit de **diverse referentiekaders** van studenten. Stimuleer daarbij begrip voor andere culturen en/of denkwijzen.

Tijdens een consult in de Master Geneeskunde wordt een simulatiepatiënt ingezet. Het betreft een oudere man die niet kan lezen. Dit profiel behoort veelal niet tot het referentiekader van een studentarts, waardoor die standaard niet aandachtig is voor het gegeven dat de man niet kan lezen.

Zet studenten aan om problemen te benaderen vanuit verschillende, ook minder gekende of vertrouwde invalshoeken. Mogelijk kan dit een groepsopdracht zijn waarbij je de groepen studenten divers probeert samen te stellen (zie ook [ECHO-onderwijstip over heterogene groepen samenstellen](#), 2019).

(2) Onderwijsmethode

Ga in gesprek met studenten. Beschouw de heterogene groep studenten als een bron waaruit je kunt putten om verschillende perspectieven en stromingen in je lesinhoud te integreren. Moedig ook de onderlinge dialoog tussen studenten aan. Zorg hierbij voor een **veilige sfeer** tijdens de lessen zodat studenten voor een andere mening durven uitkomen en vragen durven stellen.

Geef duidelijke communicatie- en omgangsregels mee. Denk bijvoorbeeld aan elkaar laten uitspreken, stilte respecteren, begrip opbrengen voor andere standpunten, etc. In de ECHO-onderwijstip [‘Positive vibration, yeah!’](#) (2020) en in de [‘Anti-oppression toolkit. A facilitator’s](#)

[guide](#)' vind je meer inspiratie over hoe je kan werken aan een positief klaklimaat.

Betrek (internationale) gastdocenten bij je opleidingsonderdeel. Dat kan fysiek, maar online is het vaak makkelijker te organiseren. Andere docenten leggen ongetwijfeld andere accenten en hebben mogelijks een andere vooropleiding waardoor ze andere inzichten kunnen meenemen. De stem van een gastexpert kan dankzij de nieuwe ontwikkelingen in het online onderwijs relatief snel en eenvoudig ingeschakeld worden zonder een ballast van praktische en/of duurzaamheidsissues zoals verre verplaatsingen en hoge reiskosten.

Communiceer duidelijk over de verwachtingen naar studenten toe. Welke competenties moeten studenten beheersen en hoe ga je deze toetsen? Niet iedere student heeft een netwerk van familie of vrienden die hoger onderwijs hebben gevolgd en uitleg kunnen geven over hoe schriftelijke of mondelinge examens doorgaans verlopen (zie ook [deze ECHO-tip](#) (2018) over de doorstroom van kansengroepen).

Geef **voldoende structuur** aan de inhoud van de lessen. Leg duidelijke verbanden tussen verschillende leerstofonderdelen. Zorg ervoor dat de onderlinge samenhang tussen verschillende topics geëxpliciteerd wordt.

Informeer je over de facultaire/universitaire ondersteuningsmaatregelen en zet ze actief in of wijs studenten op de plek waar ze deze informatie kunnen vinden. Voor meer info, zie [Pintra-pagina Dienst voor Studieadvies en Studentenbegeleiding](#) en de [Blackboard-pagina over ondersteuning voor studenten](#) (enkel toegankelijk voor UAntwerpen personeel).

(3) Taal

Zorg ervoor dat er een **gedeelde woordenschat** is en dat iedereen deze onder de knie heeft. Maak een overzicht van belangrijke begrippen of concepten gerelateerd aan je vak en zorg voor een passende toelichting ervan.

Heb oog voor het feit dat **culturele factoren weerspiegeld worden in het vocabularium**. Daardoor krijgen bepaalde woorden een andere/geen invulling in de belevingscontext van sommige groepen studenten. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van zegswijzen, dewelke niet zomaar te vertalen zijn en bovendien ook veel couranter zijn in het Engels dan in andere talen.

Geef bij een online les of overlegmoment studenten de keuze tussen spraak of chat. **Chatten** is een laagdrempelige manier om schriftelijk te communiceren, zeker voor studenten met een andere thuistaal dan het Nederlands.

Wees je ervan bewust dat je taalgebruik bij lessen of screencasts van vaak formeler en dus moeilijker is dan bij contactonderwijs. **Sta daarom voldoende stil bij moeilijke begrippen.**

Interesse in hoe je en screencast effectief en aangenaam maakt? Lees dan [deze ECHO-tip](#) (2017).

(4) Community building

Zorg ervoor dat je **in contact staat en blijft met de studenten**. Motiveer studenten om met je vak bezig te zijn. Blijf studenten activeren en probeer sociaal isolement tegen te gaan door sociale participatie te stimuleren.

Motiveren

- *Toon betrokkenheid bij het leerproces van studenten en de problemen die ze ervaren.*
- *Stuur een bemoedigend bericht dat geen opdracht is.*
- *Toon aan dat je gelooft in het kunnen van alle studenten.*
- *Waardeer studenten voor hun deelname aan leeractiviteiten, zowel on campus als online.*

Activeren

- *Las tussentijdse deadlines en interactieve vragenuurtjes in via de elektronische leeromgeving.*
- *Geef studenten in zekere mate inspraak in hun leerproces (bv. in de manier waarop ze een opdracht uitwerken).*

Sociale interactie vergroten

- *Stimuleer het contact tussen studenten onderling, zowel tijdens fysieke lessen als online.*
- *Zorg voor diversiteit onder de studenten bij de indeling van groepen. Zet indien mogelijk studenten uit verschillende culturen en/of disciplines samen en stimuleer hun interculturele en/of interdisciplinaire competenties.*

Meer info over groepswork vind je in de ECHO-onderwijstip over [samenwerkingscompetenties](#) (2018) en de ECHO-onderwijstip over [groepsindeling](#) (2018).

Meer weten?

ECHO-onderwijstips

- [Themapagina 'Diversiteit'](#)
- [Ondersteunen van studenten met een functiebeperking \(2014\)](#)
- [Doorstroom en diversiteit bij leerbedreigde studenten \(2017\)](#)
- [Bijzondere faciliteiten en examens \(2019\)](#)
- [Heterogene groepen samenstellen \(2019\)](#)
- [Online onderwijs: studenten aan het roer van hun leren \(2020\)](#)
- [Differentiërend lesgeven in het hoger onderwijs \(2021\)](#)
- [Think big, act small! De eerste stappen naar duurzaamheidseducatie \(2022\)](#)

Enkel toegankelijk voor personeelsleden UAntwerpen (na inloggen)

Het [Diversiteitsactieplan deel 1 \(2018-2024\)](#) bevat verschillende acties ter bevordering van de in-, door- en uitstroom van studenten uit kansengroepen.

'[Hoe geef je online les op een diversiteitsensitieve manier?](#)': Screencast uitgewerkt door Team Diversiteit (Departement Universiteit & Samenleving, UAntwerpen)

Literatuur

Arikoglu, F., Scheepers, S., & Kumi, A. K. (2014). *Intersectioneel denken. Handleiding voor professionelen die intersectionaliteit of kruispuntdenken in de eigen organisatie willen toepassen*. Ella vzw. <https://ellavzw.be/wp-content/uploads/2021/03/Handleiding-Intersectionaliteit-ELLA-VZW.pdf>

Celeste, L., Baysu, G., Phalet K., Meeussen, L., & Kende, J. (2019). [Can school diversity policies reduce belonging and achievement gaps between minority and majority youth? Multiculturalism, colorblindness, and assimilationism assessed](#). *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1(16).

'[Diversiteit in het onderwijs. Voorbij enkele mythes](#)', Lezing door Noël Clycq november 2019 aan de Universiteit Antwerpen

Dries Lens, François Levrau, Edith Piqueray, David De Coninck, Noël Clycq & Christiane Timmerman (2015). [De Universiteit in een tijd van toegenomen diversiteit. Een studie over de in-, door- en uitstroom van 'maatschappelijk kwetsbare studenten' aan de UAntwerpen](#). Rapport. Universiteit Antwerpen.

Fine, E., & Handelsman, J. (2010). Benefits and challenges of diversity in academic settings. *Women in Science & Engineering Leadership Institute*, University of Wisconsin-Madison. <https://oae.illinois.edu/SupportingDocs/DRIVE/Benefits%20and%20Challenges%20of%20Diversity.pdf>

[Mixed Classroom - LEARN! Academy - Meer over - Vrije Universiteit Amsterdam \(vu.nl\)](#)

Noppe, J., Vanweddigen, M., Doyen, G., Stuyck, K., Feys, Y & Buysschaert, P. (2018). [Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor 2018](#). Agentschap Binnenlands Bestuur.

ExpertiseCentrum Hoger
Onderwijs (ECHO)

Venusstraat 35

B - 2000 Antwerpen

echo@uantwerpen.be

www.uantwerpen.be/echo

Naber, P. & Knippels, V. (2013). [Diversiteit in Vakmanschap: Opleiding met gevoel voor diversiteit.](#) Geraadpleegd op 11 februari 2022, van 2955_Diversiteit-in-vakmanschap.pdf (edufit.nl)

Pulinx, R. Schrooten, M. & Emmers, E. (2021). *Diversiteit in het Hoger Onderwijs*. Academic & Scientific Publishers (A.S.P.).

Siebrecht, P., & Jansen, J. (2021). Welkom voelen in de leergemeenschap. Kracht zit in verschillen, niet in overeenkomsten. In R. Pulinx, M. Schrooten, & E. Emmers (Reds.), *Diversiteit in Hoger Onderwijs* (pp. 97-11). Academic & Scientific Publishers (A.S.P.)